

Андріященко Ю. В., студентка 5-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор *Хохліна О. П.*

ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СХИЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Однією з найбільш значущих проблем сьогодення є зростання кількості правопорушень, учинених дітьми, підлітками та молоддю. Це пов'язано, передусім, із загальним соціальним напруженням, психологічною невірноваженістю всього суспільства загалом. На даний час в українському суспільстві відбуваються процеси, які негативно впливають на психологію людей, особливо школярів, породжуючи девіантну поведінку. В першу чергу, це відсутність суспільних цінностей, криза традиційних інститутів соціалізації підростаючого покоління, таких як дитячі та юнацькі організації. Також значну роль у зростанні схильності до девіантної поведінки відіграють такі фактори: безробіття батьків, пропаганда жорстокості через засоби масової інформації, доступність тютюну, алкоголю та наркотиків, недостатне або ж надлишкове задоволення потреб дітей їх батьками.

Особливої актуальності набуває проблема визначення психологічних детермінант виникнення у дітей девіантної поведінки. Серед чинників девіантної поведінки виділяється здатність особи до саморегуляції. Однак нами не виявлено досліджень, у яких саморегуляція як психологічна детермінанта девіантної поведінки у школярів стала б предметом спеціального дослідження. Це й вплинуло на визначення мети нашого дослідження – виявити особливості саморегуляції у школярів, схильних до девіантної поведінки.

На теоретичному етапі вивчення праць таких науковців, як Ч. Бекарія, Л. І. Божович, М. Вебера, Л. С. Виготського, Ю. А. Клейберга та ін., показало, що девіантна поведінка – це дії

людини, які порушують офіційно встановлені в суспільстві чи неофіційні в певній соціальній групі моральні і правові норми, що призводять до її покарання, ізоляції, виправлення або лікування. Суть девіантної поведінки полягає в тому, що людина не дотримується вимог соціальної норми, вибирає відмінний від її вимог варіант поведінки в тій чи іншій ситуації, що веде до порушення міри взаємодії особистості та суспільства. За визначенням І. С. Кона, девіантна поведінка – це система вчинків, що відхиляються від загальноприйнятої норми, будь то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі. Як зауважує І. С. Кон, девіантну поведінку особистості (в негативному розумінні цього поняття) можна поділити на дві великі категорії. По-перше, це поведінка, що відхиляється від норм психічного здоров'я, коли йдеться про наявність психопатології. По-друге, це поведінка, що порушує соціальні та культурні норми і, особливо, правові.

Виходячи з праць С. Д. Максименка, В. С. Мухіної, Л. Д. Столяренко, О.П.Хохліної,саморегуляція – індивідуальний спосіб координації психічних процесів, станів, властивостей, компенсації дефіцитарних та оптимізації потенційних якостей, властивостей і можливостей. Поняття саморегуляції (психічної) визначається як система психічного самовпливу особистості з метою свідомого управління власними психічними станами відповідно до вимог ситуації та доцільності. Особливої актуальності проблема саморегуляції набуває в контексті аналізу девіантної та нормативної поведінки людини, психологічних чинників її порушень.

На емпіричному етапі дослідження для виявлення особливостей саморегуляції школярів, схильних до девіантної поведінки, було використано стандартизовані методики, а саме: «Методика діагностики схильності до девіантної поведінки» А. Н. Орела, «Методика оцінки емоційної зрілості», тест-опитувальник А. В. Зверькова «Дослідження вольової саморегуляції», методика «Стиль саморегуляції поведінки» (ССП-98), методика здатності до самоуправління Н. М. Пейсахова. Для обробки емпіричних даних використовувалися їх якісний та кількісний аналіз. Дослідною роботою були охоплені учні десятих класів Броварської

загальноосвітньої школи № 2, загальною кількістю 51 особа, з яких 20 – схильні до девіантної поведінки.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що серед школярів 39,2 % ті, що є схильними до девіантної поведінки. Більшість з них мають високий рівень схильності за шкалою ігнорування норм і правил та їх заперечення – вони проявляють нонконформістські тенденції та негативізм. Саме це визначає їх належність до групи школярів зі схильністю до девіантної поведінки.

Дослідження показало, що у школярів, схильних до девіантної поведінки, недостатньо сформовані всі рівні саморегуляції – емоційної, вольової та поведінкової. Так, у них виявлено низький рівень сформованості здатності до емоційної саморегуляції: вони не спроможні достатньою мірою регулювати свої емоції і тим самим впливати на організацію і поведінку людей, які їх оточують. Результати вивчення вольової саморегуляції учнів, схильних до девіантної поведінки, свідчать, що за загальною шкалою саморегуляції вони рівномірно розподілилися на тих, хто має високий та низький рівень. При цьому виявлено, що в них переважає низький рівень вольової саморегуляції за шкалами самовладання та наполегливості. Відповідно, вони мають підвищену лабільність, невпевненість, імпульсивність, що можуть призводити до непослідовності в поведінці, а також -спонтанність, що, в поєднанні з вразливістю та переважанням традиційних поглядів, захищає їх від інтенсивних переживань і внутрішніх конфліктів, сприяє незворушному настрою.

Переважаючим рівнем саморегуляції за більшістю шкал у школярів, що відповідають окремим стилям саморегуляції, є низький рівень. На такому рівні виявлена домінуючою і власне саморегуляція досліджуваних. Лише за шкалами планування та оцінки результатів у досліджуваних переважає середній рівень саморегуляції, а за шкалою моделювання – високий рівень. Отже, відповідно отриманих даних, школярі, схильні до девіантної поведінки, мають труднощі щодо регуляції власних дій, швидкого пристосування до змінних умов, вони почуваються досить невпевненими у собі, залежать від оцінок і думок оточуючих. Їм певною мірою вдається регулювати свою поведінку за допомогою самостійного планування власної діяльності, оцінки її результатів, здатності виділяти суттєві

умови досягнення цілей як у поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому.

Результати дослідження демонструють, що у школярів, схильних до девіантної поведінки, здатність до самоуправління за більшістю шкал знаходиться на низькому рівні (шкала оцінки якості, прийняття рішень, самоконтролю та загальної здатності до самоуправління). За іншими шкалами здатність до самоуправління у них сформована на середньому рівні (шкала аналізу протиріч, прогнозування, цілепокладання, планування). Здатності до саморегуляції на високому рівні у досліджених не було виявлено. Отже, відповідно отриманих даних, школярі, схильні до девіантної поведінки, не здатні регулювати ставлення до оточуючих людей, до самих себе, своїх можливостей. Їм важко швидко приймати рішення, вони не здатні контролювати плин часу свого життя та не прагнуть вдосконалювати себе; вони діють переважно способом «спроб і помилок» та ін.

Таким чином, виявлена у дослідженні недостатня сформованість у школярів, схильних до девіантної поведінки, всіх основних рівнів саморегуляції (емоційної, вольової, поведінкової) є підставою для висновку, що вона є однією із детермінант виникнення у дитини такої схильності. Отримані результати мають практичне значення в контексті профілактики серед школярів проявів девіантної поведінки.

Заболоцький П. В., студент 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук, професор
Казміренко Л. І.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СПРИЙМАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ОСОБАМИ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Одним із вагомих чинників соціалізації є засоби масової інформації, до яких належать: телебачення, радіо, інтернет, преса, тощо, де показують чи розповідають про певні цінності,